

УДК 347.736.54

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.06.1.59>

ВИЗНАЧЕННЯ ФРАУДАТОРНИХ ПРАВОЧИНІВ У ВІТЧИЗНЯНІЙ СУДОВІЙ ПРАКТИЦІ

Садиленко О.Л.,

*аспірант кафедри цивільного, трудового та господарського права**Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара*

ORCID: 0009-0004-4738-3632

Садиленко О.Л. Визначення фраздаторних правочинів у вітчизняній судовій практиці.

У статті зроблений аналіз практики розгляду Верховним Судом справ про визнання недійсними правочинів, вчинених за ініціативою і участю осіб, які є боржниками перед третіми особами і які з метою унеможливлення звернення стягнення на їх майно за невиконаними зобов'язаннями здійснили відчуження свого майна, щоб приховати його від стягнення.

Автором зроблено спробу простежити правову позицію Верховного Суду в динаміці від тих висновків, які були сформовані у постановках Верховного Суду, ухвалених протягом 2016-2017 років, і до теперішнього часу.

Автор обмежився вивченням питань фраздаторності правочинів, вчинених фізичними та юридичними особами, на рівні загально-правової проблематики, без заглиблення у сферу спеціального правового регулювання. Обсяг статті не дозволив розглянути розвиток судової практики із застосування законодавства щодо однотипних відносин, які отримали правове регулювання у спеціальному законодавстві.

У статті відзначається, що у судовій практиці, створеній Верховним Судом України, основним засобом захисту прав кредиторів було застосування статті 234 Цивільного кодексу України про визначення правочинів фіктивними. Подальший розвиток цього підходу у правових позиціях Верховного Суду показує недоліки застосування у праворозумінні та тлумачення поняття «фіктивність». Це поняття корегується та пристосовується для визнання недійсними фраздаторних правочинів. У судовій практиці поступово розширюється уявлення про коло правочинів з ознаками фраздаторності і формується підхід до визнання фраздаторних дій зловживанням боржника правом власності. Це правопорушення набуло значення для визнання фраздаторних правочинів недійсними. Автором обґрунтовується думка про вразливість такої правової підстави недійсності договорів.

У статті звернено увагу на формування у практиці касаційного суду нових важливих для правозастосування висновків у цій категорії справ, спрямованих на подолання презумпції добросовісності боржників - відчужувачів майна, а також щодо розмежування фіктивності та фраздаторності правочинів.

На думку автора, положення проекту Закону України «Про внесення змін до Цивільного кодексу України у зв'язку із оновленням (рекодифікацією) положень книги першої» від 21.10.2025 р. реєстраційний № 14056, прийнятого у першому читанні, задовольняють потребу у визнанні недійсними фраздаторних правочинів. Правовий інструментарій статті 228¹ цього законопроекту є достатнім для визнання недійсними правочинів з ознаками фраздаторності і не потребує формування у оновленому Цивільному кодексі України окремої правової підстави для оспорування таких правочинів.

Ключові слова: судова практика, недійсність правочинів, фіктивні правочини, фраздаторні правочини.

Sadylenko O.L. Definition of fraudulent transactions in national judicial practice.

The article provides an analysis of the Supreme Court's practice in adjudicating cases concerning the invalidation of transactions carried out at the initiative and with the participation of persons who are debtors to third parties and who, in order to prevent the enforcement of claims against their property for unfulfilled obligations, disposed of their assets to conceal them from creditors.

The author attempts to trace the evolution of the Supreme Court's legal position, starting from the conclusions formulated in its decisions rendered in 2016–2017 and continuing to the present day.

The study is limited to the examination of issues related to fraudulent transactions conducted by individuals and legal entities at the general legal level, without delving into the specifics of special legal regulation. Due to the scope of the article, it was not possible to address the development of judicial practice regarding the application of legislation to similar legal relations governed by special laws.

In particular, this refers to bankruptcy proceedings, enforcement proceedings, and cases involving the implementation of Article 38 of the Law of Ukraine "On the System of Guaranteeing Deposits of Individuals" dated February 23, 2012 No. 4452-VI.

The article notes that in the judicial practice established by the Supreme Court of Ukraine, the primary legal mechanism for protecting the rights of creditors was the application of Article 234 of the Civil Code of Ukraine concerning the classification of transactions as fictitious. The further development of this approach in the Supreme Court's legal positions demonstrates the shortcomings of relying on the legal understanding and interpretation of the concept of "fictitiousness." This concept has been adjusted and adapted to justify the invalidation of fraudulent transactions. Judicial practice has gradually expanded the understanding of the scope of transactions exhibiting fraudulent characteristics, and a legal approach has been formed under which fraudulent actions are recognized as an abuse of the debtor's property rights. This wrongful conduct has become a relevant legal basis for declaring fraudulent transactions invalid. The author argues that such a legal ground for invalidating contracts remains vulnerable.

The article highlights the emergence in the cassation court's practice of new conclusions important for law enforcement in this category of cases, aimed at overcoming the presumption of good faith on the part of debtors who dispose of their property, as well as at distinguishing between fictitious and fraudulent transactions.

According to the author, the provisions of the Draft Law of Ukraine "On Amendments to the Civil Code of Ukraine in Connection with the Update (Recodification) of the Provisions of Book One," dated October 21, 2025, registration No. 14056, adopted in the first reading, adequately satisfy the need for the invalidation of fraudulent transactions. The legal instruments provided under Article 228¹ of this draft law are sufficient for declaring transactions with signs of fraudulence invalid and do not necessitate the creation of a separate legal basis for challenging such transactions within the updated Civil Code of Ukraine.

Key words: invalidity of transactions, judicial practice, fictitious transactions, fraudulent transactions.

Постановка проблеми. Проблема встановлення балансу приватних та публічних інтересів у цивільному обороті є надзвичайно складним завданням законодавчої влади і з однаковою гостротою постає у різноманітних проявах конфлікту цих інтересів у сфері приватно-правового регулювання. Основним правовим засобом динаміки прав на оборотоздатні об'єкти у ринковій економіці є цивільно-правовий договір та інші правочини. Чинний Цивільний кодекс України, прийнятий 16.01.2003 р., не містить правової конструкції «франдаторний правочин». Проте у сфері майнових відносин, виникали відносини відповідного змісту, які знаходили відображення у судовій практиці. Це були спори, ініційовані кредиторами до боржників, які маючи боргові зобов'язання, вчиняли дії, спрямовані на приховування майна від стягнення та уникнення боржника від відшкодування збитків, завданих невиконанням своїх цивільно-правових обов'язків. Очевидно, що створення правових засобів обмеження боржника в ухиленні від майбутнього виконання судового рішення про стягнення боргу, відповідає не лише приватному інтересу боржника, а і відповідає потребам існуючого правопорядку. Встановлення правових засобів впливу на «боржника-ухилянта» вимагає не лише процесуального, а і відповідного матеріально-правового забезпечення.

У юридичній літературі дискутувалося питання про необхідність закріплення у позитивному праві поняття «франдаторний правочин». Про наявність такої дискусії зазначила І. Факас, яка навела діаметрально протилежні позиції Ю. Іванової та К. Дударової з приводу введення поняття «франдаторний правочин» до законодавства України [1, с. 66].

Метою дослідження цієї статті є вивчення потреби закріплення у рекодифікованому Цивільному кодексі України поняття «франдаторний правочин» та правового механізму захисту прав кредиторів, потерпілих від приховування майна боржником.

Стан опрацювання проблематики. Проблема визнання та визначення правових наслідків франдаторних дій учасників цивільних відносин в наших правових реаліях окреслилася порівняно недавно. Дослідженню питань пошуку правових механізмів захисту учасників цивільного обороту, потерпілих від наслідків франдаторних дій боржників, вивчалися нашими вченими-юристами. Так О. Адамович проаналізувала сутність та ознаки франдаторних правочинів[2]. М. Самох висвітлив питання генези франдаторних правочинів та показав змістовне навантаження понять «Faus creditorum» та більш широко вживаного «fraud» [3]. П. Ципляк здійснив історико-правовий аналіз інституту оскарження франдаторних дій боржника та визначив, що рефлексію вітчизняного законодавства на франдаторну форму поведінки мала місце із зародженням інституту банкруцтва та проаналізував розвиток законодавства про правові підстави визнання недійсними франдаторних правочинів боржників у процедурі банкруцтва [4]. О. Грабильнікова проаналізувавши на відпо-

відному етапі розвиток правового забезпечення у межах інституту банкрутства, звертала увагу на необхідність чіткого визначення статусу боржника у справі про банкруцтво [5]. Питання теорії та практики визначення фраздаторних правочинів у банкруцтві проаналізувала О. Беляневич, яка виділила певні «вузькі місця» у практиці Верховного Суду [6]. Практика розгляду справ про фраздаторність досліджувалася Г. Гофельд [7]. Особливості виконання судових рішень проаналізувала О. Драган [8]. Важливе значення для розвитку судової практики відіграли розробки цього питання у роботах судді Верховного Суду В. І. Крата [13].

Виклад основного матеріалу. Як свідчить досвід використання поняття «*Fraus creditorum*» (на шкоду кредиторам - з латинської) - це вчинення боржником правочинів, спрямованих на зменшення свого майна з метою приховування його від звернення стягнення кредиторів на таке майно [3, с. 195].

У судовій практиці в усі часи поставали питання про юридичну оцінку дій боржників, які з об'єктивної сторони здійснюють розпоряджання своїми цивільними правами та обов'язками на свій розсуд, а суб'єктивно мають мету такими діями приховати своє майно від звернення на нього майнових санкцій за їх зобов'язаннями. Проте до недавнього часу суди з великою пересторогою вдавалися до визнання такого роду суб'єктивних намірів учасників цивільного обороту. Адже, вимога про захист інтересів кредитора конфліктувала з правом набувача майна за договором. Як завжди «найбільш кричущі» випадки демонстративної поведінки боржників та наявність певного правового забезпечення у нормах Цивільного кодексу України від 16.01.2003 р. (далі – ЦК) створили умови для належного реагування правовими засобами на протиправну, по своїй суті, поведінку осіб із розпоряджання своїми правами у супереч із тими інтересами, з метою охорони яких ці права закріплені у нормах позитивного права.

Як відзначає П. Ципляк «Перше законодавче регулювання оскарження фраздаторних угод в межах справи про банкруцтво в Україні з'явилося в ст. 15 Закону України «Про банкруцтво» в редакції від 1992 року» [4, с. 477]. Однак, таке явище, як приховування боржником майна з метою унеможливлення застосування заходів цивільно-правової відповідальності було непоодиноким і поза межами справ про банкруцтво. Кредитори намагалися боротися з цими явищами, використовуючи такий спосіб захисту своїх прав, як визнання угод недійсними. Правовою підставою позовних вимог, які заявлялися кредиторами була ст. 234 ЦК, яка визначала умови фіктивності правочинів.

Визнання фіктивними договорів, спрямованих на приховування майна від кредиторів, мало значні ускладнення, пов'язані із необхідністю доведення позивачем, який є сторонньою особою, умислу обох сторін такого договору. Також у судовій практиці склалося уявлення про те, що у разі виконання сторонами договору, він не може бути визнаний фіктивним. Створення штучного уявлення про передання майна та доказів виконання договорів, виявилось не складним завданням для «боржників-ухилянтів». І все ж зустрічалися поодинокі випадки, у яких Вищий спеціалізований суд з розгляду цивільних та кримінальних справ погоджувався із кваліфікацією у судових рішеннях фіктивності правочинів, спрямованих на приховування майна від кредиторів. Верховний Суд України у цей період також підтримував необхідність захисту прав кредиторів у постановках від 19 жовтня 2016 року (провадження № 6-1873цс16), від 23 серпня 2017 року у справі 306/2952/14-ц, від 09 вересня 2017 року у справі № 359/1654/15-ц.[9]. Верховний суд України акцентував увагу судів на тому, що «при розгляді таких справ суди повинні брати до уваги те, що спірні договори дарування нерухомого майна укладено між близькими родичами та перевіряти чи передбачали ці сторони реальне настання правових наслідків, обумовлених спірними правочинами; чи направлені дії сторін договорів на фіктивний перехід права власності на нерухоме майно до близького родича з метою приховати це майно від виконання в майбутньому за його рахунок судового рішення про стягнення грошових коштів, зокрема чи продовжував дарувальник фактично володіти та користуватися цим майном»[10]. Коло обставин визначалося судом, виходячи із фактів, встановлених судами першої та апеляційної інстанції у конкретних справах, тому фактологія, на якій зацентрував увагу Верховний Суд України, виявилася достатньо вузькою. У справах про задоволення позовів кредиторів суди надавали юридичне значення мотивам вчинення боржниками правочинів, які, за загальним правилом, не мають юридичного значення, але у наведених ситуаціях явно дисонували із правовою метою договору дарування. Проте судова практика продовжувала коливатися і судами ухвалювалися різні за змістом судові рішення. Зокрема, Постановою Верховного Суду від 14.02.2018 р. у справі № 379/1256/15-ц було ухвалено рішення про відмову кредиторці у задоволенні касаційної скарги на рішення судів, якими їй було відмовлено у визнанні фіктивним договору дарування, укладеного боржницею із своїми дітьми після звернення кредиторки до суду з позовом про стягнення боргу. Касаційний цивільний суд послався на правову позицію, викладену у Постанові Верховного Суду України від 21 січня 2015 року у справі № 6-197цс14. Серед іншого у

постанові було зазначено, що договір виконаний і обдаровані проживають у подарованому будинку [11]. З посиланням на позицію Верховного Суду України, викладену у п. 24 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 06 листопада 2009 року № 9 «Про практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними», що «У разі, якщо на виконання правочину було передано майно, такий правочин не може бути кваліфікований як фіктивний» [11]. Наведене свідчить, що ст. 234 ЦК у певних випадках виявлялася недостатньою гарантією для захисту майнових прав кредиторів.

Подальший розвиток судової практики відбувався у напрямку визнання більш широкого кола обставин такими, що свідчать про вчинення фраздаторного правочину. У Постанові Верховного Суду, у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 27.02.2018 р. у справі 910/4088/17 Верховний Суд погодився із позицією судів першої та апеляційної інстанції про визнання фіктивним договору купівлі-продажу, укладеного на шкоду інтересам кредиторів. Особливістю цієї справи було те, що позов про визнання договору фіктивним з ознаками фраздаторності, був поданий самим продавцем майна, який уклав договір купівлі-продажу з метою приховання майна від кредитора. Розглядаючи аналогічний спір, Об'єднана палата Касаційного господарського суду погодившись із наявністю ознак фраздаторності у правочину, який оспарювався самим продавцем з метою приховання майна, та визнала задоволення такого позову неправильним (п. 35 Постанови) [12]. У цій справі судом вирішувалося ще одне надзвичайно важливе питання про правові наслідки дій, спрямованих на реалізацію права на судовий захист позивачем, який умисно за фіктивним правочинном приховав майно від стягнення. У цій постанові дії продавця із приховання майна за допомогою правочину отримали правову оцінку «зловживання правом власності» (пункт 39 Постанови) [12]. У зв'язку з цим правові наслідки дій позивача, спрямованих на реалізацію права на судовий захист, були визначені наступним чином. У п. 42 Постанови суд зазначив: «...відповідно до частини третьої статті 16 ЦК України суд може відмовити у захисті цивільного права та інтересу особи в разі порушення нею положень частин 2–5 статті 13 цього Кодексу, зокрема відмовити у захисті права, яким особа зловжила» [12]. Ця правова позиція була покладена в основу про відмову продавцю у позові. Такі підходи до юридичної оцінки правочинів як фраздаторних та визначення таких дій, як зловживання правом були викладені в окремій думці Судді Верховного Суду В.І. Крата, висловленій у справі № 379/1256/15-ц до Постанови Верховного Суду від 14.02.2018 [13].

Важливе значення має вирішення питання про те, що суб'єктивне право чи законний інтерес кредитора є об'єктом правового захисту у позовах про визнання недійсними договорів, укладених боржником з метою приховування майна від звернення на нього стягнення. У Постанові Верховного Суду від 28.02.2019 р. у справі № 646/3972/16-ц суд звернув увагу на те, що «законні очікування розглядаються як елемент правової визначеності, в тому числі і тоді, коли йдеться про захист законних очікувань щодо здійснення права власності. Характеристика очікувань як легітимних поєднує в собі їх законність, яка зумовлена реалізацією особою належного особі суб'єктивного права, а також їх обґрунтованість, тобто зумовлену законом раціональність сподівань учасників суспільних відносин» [14]. Отже, у розумінні ЄСПЛ, статті 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, кредиторам належить право на мирне володіння майном, яке вимагає ефективних засобів захисту.

У цій справі було сформульовано правовий висновок, згідно з яким «Пунктом 6 статті 3 ЦК України до засад цивільного законодавства віднесено, серед іншого, добросовісність. Відповідно до частин другої-четвертої статті 13 ЦК України при здійсненні своїх прав особа зобов'язана утримуватися від дій, які могли б порушити права інших осіб. Не допускаються дії особи, що вчиняються з наміром завдати шкоди іншій особі, а також зловживання правом в інших формах. При здійсненні цивільних прав особа повинна додержуватися моральних засад суспільства» [14]. Залишаючи в силі рішення апеляційного суду Верховний Суд погодився, що «оспарюваний договір дарування не направлений на реальне настання правових наслідків, а спрямований на встановлення ОСОБА_4 перешкод у розпорядженні спірною квартирою. Тобто дії відповідачів свідчать про недобросовісну поведінку, спрямовану на позбавлення позивача в майбутньому законних майнових прав» [14].

Сумніви щодо застосування ст. 234 ЦК для недійсності правочинів, вчинених на шкоду кредиторам були викладені в Ухвалі Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 10.05.2018 р. при переданні справи № 910/7547/17 на розгляд Об'єднаної палати Касаційного господарського суду, та в Ухвалі Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 24 квітня 2019 року про передання справи №369/11268/16-ц на розгляд Великої Палати Верховного Суду. Судами були висловлені різні міркування стосовно вразливості застосування ст. 234 ЦК для захисту кредиторів. Зокрема, в ухвалі від 24 квітня 2019 року запропоновано оцінювати дії «боржників-ухилянтів» як порушення принципу добросовісності

та конструкцію недопустимості зловживання цивільними правами для забезпечення прав та інтересів кредитора [15].

Велика Палата Верховного Суду у постанові від 03.07.2019 р. у справі № 369/11268/16-ц не відступила від висновків Верховного Суду України у постановках від 19 жовтня 2016 року (провадження № 6-1873цс16); від 23 серпня 2017 року у справі 306/2952/14-ц; від 09 вересня 2017 року у справі № 359/1654/15-ц [9], але з інших мотивів. Судом було звернено увагу, що «постанови Верховного Суду України, ... не містять узагальнюючих висновків щодо правильності застосування згаданих норм матеріального права. У постановках вказано, що справи вирішено всупереч процесуального закону та зроблені висновки про неможливість ухвалити законні й обґрунтовані рішення через невиконання судами попередніх інстанцій процесуальних дій» [9]. Таким чином, Верховний Суд по суті послався на відсутність правових висновків Верховного Суду України, зроблених за результатами розгляду цивільних справ.

Великою Палатою Верховного Суду у цій справі сформульований правовий висновок, згідно з яким «позивач вправі звернутися до суду із позовом про визнання договору недійсним, як такого, що направлений на уникнення звернення стягнення на майно боржника, на підставі загальних засад цивільного законодавства (пункт 6 статті 3 ЦК України) та недопустимості зловживання правом (частина третя статті 13 ЦК України), та послатися на спеціальну норму, що передбачає підставу визнання правочину недійсним, якою може бути як підстава, передбачена статтею 234 ЦК України, так і інша, наприклад, підстава, передбачена статтею 228 ЦК України [9].

За наслідками цієї правової позиції можна зробити висновок про те, що за наявності інших відповідних обставин фrawdаторні правочини можуть розглядатися як різновид фіктивних, а також за відсутності підстав для визнання їх фіктивними, вони можуть визнаватися недійсними з підстав, визначених у статті 228 ЦК.

Розвиваючи цю правову позицію, Верховний Суд, у Постанові від 28.11.2019 р. у справі № 910/8357/18 помалу зміщує акценти та визначає другорядне значення для факту виконання фіктивних договорів та ключовою обставиною визначає встановлення мети у приховуванні майна від звернення стягнення. Суд зазначає: «Боржник, який відчужує майно (вчиняє інші дії, пов'язані із зменшенням його платоспроможності) після виникнення у нього зобов'язання із повернення суми позики діє очевидно недобросовісно та зловживає правами стосовно кредитора. Тому правопорядок не може залишати поза реакцією такі дії, які хоч і не порушують конкретних імперативних норм, але є очевидно недобросовісними та зводяться до зловживання правом, направленим на недопущення (уникнення) задоволення вимог такого кредитора» [16]. Надзвичайно важливим для подальшого спрямування судової практики є наступна теза з цієї постанови: «Відтак будь-який правочин, вчинений боржником у період настання у нього зобов'язання із погашення заборгованості перед кредитором, внаслідок якого боржник перестає бути платоспроможним, має ставитися під сумнів у частині його добросовісності та набуває ознак фrawdаторного правочину (правочину, що вчинений боржником на шкоду кредиторам). При цьому, та обставина, що правочин із третьою особою, за яким боржник відчужив майно, реально виконаний, не виключає тієї обставини, що він направлений на уникнення звернення стягнення на майно боржника та, відповідно, може бути визнаний недійсним на підставі загальних засад цивільного законодавства» (пункти 70-73 Постанови) [16]. Таким чином, було закладено основу для подолання презумпції добросовісності учасника цивільних відносин за наведених обставин. Зазначена позиція отримала широке застосування у судовій практиці.

У постанові Верховного Суду від 26.03.2025 р. у справі № 544/1116/22 фrawdаторним правочинном було визнано односторонню дію позивачки, яка надала згоду на відчуження майна її чоловіком а, згодом, після його смерті, оспарювала укладені ним договори. Касаційний суд, залишаючи в силі рішення судів першої та апеляційної інстанцій, зазначив, що «Позивачка не може отримати у суді перевагу від її недобросовісної поведінки [17]. Зазначена правова позиція отримала закріплення у п. 8 ст. 3 Законопроекту № 14056, як один із основоположних принципів приватного права: «недопущення отримання переваг із своєї протиправної та/або недобросовісної поведінки, заборона зловживання правом» [18].

Ключовим питанням, яке вирішувалося Верховним Судом в контексті обставин справи № 761/40240/21 у Постанові від 05.01.2024 р. «є те, яким чином при позаконкурсному оспарюванні кредитором фrawdаторних правочинів (вчинених на шкоду кредиторам) слід розмежовувати такі підстави для оспарювання як фіктивність (стаття 234 ЦК України) та вчинення правочину всупереч принципу добросовісності й недопустимості зловживання правом (статті 3, 13 ЦК України). Кваліфікація правочину як фіктивного виключається, якщо на виконання оспарюваного правочину було передано майно чи відбувся перехід прав; натомість для кваліфікації фrawdаторного правочину в позаконкурсному оспарюванні як такого, що вчинений всупереч принципу добросовісності та

недопустимості зловживання правом (статті 3, 13 ЦК України) не має значення, що на виконання оспорюваного правочину було передано майно чи відбувся перехід прав. Важливим для кваліфікації такого правочину як фродаторного є те, що внаслідок його вчинення відбувається, зокрема, унеможливлення звернення стягнення на майно боржника чи зменшується обсяг його майна» «очевидно, що одночасна кваліфікація оспорюваного фродаторного правочину в позаконкурсно-му оспорюванні як фіктивного (стаття 234 ЦК України) і такого, що вчинений всупереч принципу добросовісності та недопустимості зловживання правом (статті 3, 13 ЦК України) не допускається» [19].

Таким чином, касаційним судом було здійснене розмежування фіктивних та фродаторних правочинів.

Висновки: Підсумовуючи, хотілося б звернути увагу на деякі проблемні моменти, які можна передбачити у перспективі, внаслідок застосування сформованої судової практики.

Важливою правовою обставиною у вчиненні фродаторних правочинів є те, що вони зачіпають права сторони, на користь якої відчужене майно. І ці права також охороняються законом. У справах, проаналізованих нами, предметом оспорювання були правочини з родичами або пов'язаними особами, обізнаними про мотивацію відчужувачів. Проте ознака фродаторності може бути властивою і правочинам, у яких боржник обмінює нерухоме «видиме майно» на гроші «невидиме майно», та укладає договір з набувачем, який нічого не знає і не повинен знати про вмотивованість продавця (добросовісний набувач). Визнання таких угод недійсними зашкодить другій стороні договору і підриває усталеність цивільного обороту. Цей принцип обумовлює тенденцію до обмеження правових підстав оспорювання договорів.

Чинний Цивільний кодекс України не містить окремої правової підстави для визнання недійсними договорів, укладених з метою приховування майна від стягнення. Частина 6 ст. 13 чинного ЦК, згідно з якою «У разі недодержання особою при здійсненні своїх прав вимог, які встановлені частинами другою - п'ятою цієї статті, суд може зобов'язати її припинити зловживання своїми правами, а також застосувати інші наслідки, встановлені законом» – не містить санкцій у вигляді визнання правочинів недійсними. Відсилка, вміщена у цій нормі кореспондує до наслідку, встановленого законом, але наслідок у вигляді визнання недійсними фродаторних правочинів у чинному ЦК – відсутній.

Оптимальне правове рішення, яким, сподіваємося, буде врегульовано проблему визнання недійсними фродаторних правочинів міститься у статті 228¹ Проекту Закону України «Про внесення змін до Цивільного кодексу України у зв'язку із оновленням (рекодифікацією) положень книги першої» реєстраційний № 14056, прийнятого у першому читанні. Назву статті 228¹ визначено наступним чином: «Недійсність договору, що порушує імперативні норми закону, не узгоджується з доброзвичайністю (boni mores)». Згідно з цією статтею «1. За заявою будь-якої особи договір може бути визнаний судом недійсним, якщо його зміст, мета або спосіб виконання порушують імперативні норми закону, не узгоджуються з доброзвичайністю (boni mores), зокрема у випадках, якщо він: 1) визначає незаконну або аморальну мету; 2) порушує гідність людини або загальноприйняті моральні стандарти; 3) є явно несправедливим або таким, що ставить одну зі сторін у надмірно невідгідне становище, використовуючи її уразливість та/або залежність»[18].

На нашу думку, зазначені норми у поєднанні із п. 3 ч. 1 ст. 8 цього Законопроекту, у повній мірі задовольняють потребу у визнанні недійсними фродаторних правочинів і внесення особливої правової підстави їх недійсності до оновленого ЦК не вимагається.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Факас І.Б. Особливості розгляду судами цивільних справ про визнання недійсними фродаторних правочинів. *Актуальні проблеми держави і права*. 2022. Вип. 95. С. 66–72. DOI <https://doi.org/10.32782/apdp.v95.2022.10>.
2. Адамович О.В. Фродаторний правочин: проблеми правового застосування. *Економіка. Фінанси. Право*. 2023. № 7. С. 26–30. DOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2023.7.5>.
3. Самох М.Ю. Генезис фродаторних правочинів. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2024. № 1. С. 195–199. DOI: <https://doi.org/10.32850/sulj.2024.1.31>.
4. Ципляк П.С. Історико-правовий аналіз інституту оскарження фродаторних дій боржника. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 3(1). С. 474–479. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.87.2.8>.
5. Грабильнікова О.А., Дрозд В.Р. Проблемні питання визначення процесуального статусу учасників фродаторних актів у процедурі банкрутства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2018. Вип. 50(1). С. 127–129. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2018_50\(1\)__32](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2018_50(1)__32).

6. Бесяневич О.А. Про застосування у справах про банкрутство конструкції фраздаторного правочину. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2021. № 2. С. 14–23. DOI: <https://doi.org/10.31558/2786-5835.2021.2.2>.
7. Гофельд Г.С. Відмежування фраздаторного правочину від фіктивного та удаваного правочинів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Вип. 86(2). С. 82–86. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.2.13>.
8. Дран О.В. Процедура виконання судових рішень та фраздаторні правочини. *Ірпінський юридичний часопис*. 2024. Вип. 3. С. 44–48. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/irpurpr_2020_3_7.
9. Постанова Великої Палати Верховного Суду у справі від 03 липня 2019 № 369/11268/16-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83482786>.
10. Постанова Верховного Суду України у справі від 23 серпня 2016 р. № 306/2952/14-ц. URL <https://reyestr.court.gov.ua/Review/68742291>.
11. Постанова Верховного Суду у справі від 14 лютого 2018 № 379/1256/15-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/72348746>.
12. Постанова Верховного Суду у складі Об'єднаної палати Касаційного господарського суду у справі від 07 грудня 2018 № 910/7547/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78484783>.
13. Окрема думка Судді Верховного Суду у складі Касаційного цивільного суду Крата В.І. до Постанови Верховного Суду у справі від 14 лютого 2018 р. № 379/1256/15-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/72348706>.
14. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду у справі від 28 лютого 2019 № 646/3972/16-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80178251>.
15. Ухвала Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду: від 24 квітня 2019 р. у справі № 369/11268/16-ц URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81796098>.
16. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 28 листопада 2019 р. у справі № 910/8357/18 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86176126>.
17. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 26 березня 2025 р. у справі № 544/1116/22 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127050165>.
18. Проект Закону України «Про внесення змін до Цивільного кодексу України у зв'язку із оновленням (рекодифікацією) положень книги першої», «реєстр № 14056, прийнятий за основу у першому читанні 21 жовтня 2025 року URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/pubFile/3094346>.
19. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 05 січня 2024 у справі № 761/40240/21 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116291132>.